INFLUENŢE SVEVO – JOYCE

Bogdan BALIŢA
(Universitatea de Vest din Timişoara)
bogdanbalita@yahoo.com

Svevo – Joyce: Influences

Aron Hector Schmitz/Ettore Schmitz/Italo Svevo, a 46-year-old man from Trieste, met, in 1907, at the Berlitz School in Trieste, a young, 25-year-old English teacher from Dublin, James Joyce. It would become a lifelong friendship, incorporating on many levels (biographical, social, intellectual) a great accumulation of mutual exchanges, culminating with the transformation of the real Svevo into the Joycean character, Bloom. On the other hand, the city of Trieste, as the geographical centre of the liaison between the two writers to be, is of great interest to us. The city (Dublin or Trieste) becomes itself a character in the literary work of both Joyce and Svevo. If Bloom's roots, as a character, can be traced (even if not entirely) to Italo Svevo, it can also be said that without James Joyce's constant encouragement, Ettore Schmitz would have never finished his central literary work, *The Conscience of Zeno*, and thus would have never become the well-known Triestine writer: Italo Svevo. The influences between them can therefore provide a fruitful starting point for a study in the field of comparative literature.

Keywords: *Italo Svevo*; *James Joyce*; *literary influences*; *the city of Trieste*; *Triestine literature*

În 1907, în Trieste, la Berlitz School, Aron Hector Schmitz/Ettore Schmitz/Italo Svevo (46 de ani) îl întâlnește pe tânărul (25 de ani) profesor de engleză James Joyce. Va fi o prietenie ce va dura pe parcursul întregii lor vieți. Relația cuprinde diverse niveluri, de la cel biografic la cel al raportării la temele sociale ale epocii, de la modelele intelectuale ale celor doi la influența psihanalizei. Ceva se transferă, bilateral, bidirecțional, între Joyce și Svevo, culminând cu transformarea lui Svevo în personaj joycean sau, mai corect, într-una dintre fațetele personajului Leopold Bloom. Pe de altă parte, orașul Trieste, ca punct geografic al apropierii celor doi, interesează prioritar. Orașul (fie Dublin, fie Trieste) este, la rândul său, un personaj în scrierile ambilor prozatori.

Este important să plecăm de la această „legătură" literară fortuită pentru că, aproape sigur, fără influenţa irlandezului, Svevo nu ar fi încercat să publice *Conştinţa lui Zeno* iar astfel ar fi rămas un simplu funcţionar cu aspiraţii literare.

Dar Svevo, în 1907, era deja la vârsta maturităţii. Născut în Trieste în 1861 într-o familie burgheză de origini mixte (tatăl evreu german, mama evreică italiană) se va forma în primă instanţă în germană, studiind la Colegiul Segnitz din Bavaria, iar apoi, întors la Trieste, va urma Institutul Pasquale Revoltella, absolvind în domeniul comercial. Era felul său de a fi fidel cerinţelor tradiţiei familiale, tatăl fiind un comerciant bine stabilit în atmosfera burgheză a oraşului port Trieste. Din nefericire afacerile de familie merg din rău în mai rău, tatăl său nu reuşeşte să mai menţină prosperitatea investiţiilor, se aruncă în afaceri din ce în ce mai riscante, pierzându-şi atât siguranţa financiară cât şi, cu atât mai tragic, sănătatea mintală. Tinereţea lui Schmitz va fi marcată de căderea tatălui său în crize de demenţă şi de răspunderea de a deveni

BDD-A27646 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:25 UTC)

cel care asigură supravieţuirea economică a familiei. Avea, de altfel, o familie numeroasă (unul dintre punctele comune cu Joyce).

Cel puţin până la trecerea în secolul al XX-lea evreul Schmitz nu-şi simte în vreun fel etnia ca o povară. Va avea câteva experienţe neplăcute, mai ales în timpul stagiului militar în armata imperială. O întâmplare hilară poate arăta felul în care a fost tratat. Întors din armată Svevo le povesteşte prietenilor cum în timpul unui exerciţiu de infanterie se căţăra târâş în spatele unui baronaş austriac Gottwald care îi atrage atenţia: „să nu te apropii prea tare că-mi vei muşca posteriorul!", răspunsul lui Svevo venind acid: „Nu ştii că noi evreii nu mâncăm porc?". (Furbank 1966: 34). Schimbul de replici nu a avut consecinţe, ceea ce dovedeşte că în ciuda unor animozităţi antisemite prezente deja în spaţiul austriac, la nivel instituţional discriminarea încă nu făcea victime. În Trieste idealul cosmopolit încă funcţiona, permiţând minorităţii (numerice – căci foarte reprezentative altfel în spaţiul economic) ebraice libertăţi la un nivel foarte rar întâlnit în alte părţi ale Europei. Abia în anii premergători Primului Război Mondial atitudinea se va schimba. Iar regimul lui Mussolini va acutiza discriminarea şi-l va face pe Svevo, un om de fapt ostil oricăror acute religioase, şi cu siguranţă un evreu nepracticant, să îi destăinuie, la bătrâneţe, prietenului Sergio Solmi: „Nu rasa este cea care îl face pe evreu, este viaţa!" (Solmi 1929: 79).

Avem nevoie aici de o scurtă paranteză pentru a încerca să observăm schimbările produse chiar în anii de început de secol în societatea triestină. Dacă după secole de apartenenţă la Imperiul Habsburgic portul adriatic încerca să-şi construiască o identitate aparte, bazată pe faptul că era considerat un port liber de taxe, o punte comercială a imperiului cu răsăritul, astfel incubându-se aici deja de la începutul anilor o mie opt sute o puternică clasă burgheză, este pentru că principalul criteriu al apartenenţei nu era etnia, originea cetăţenilor, ci, mai degrabă, succesul lor economic. Trieste devenise un pol de atracţie atât pentru germanicii din Viena ce veneau pentru a-şi dezvolta afacerile, cât şi pentru investitori din diferite părţi ale imperiului şi nu numai. De asemenea slavii majoritari în *hinterlandul* oraşului găseau în port oportunităţi de angajare. Era în acea perioadă un oraş asemănător cu ceea ce azi am putea denumi „un pol de dezvoltare" economică. Urmarea firească este şi formarea unui pol cultural ce încearcă să definească şi poate chiar să dezvolte o identitate aparte a oraşului. Dialectul triestin, devenit o *lingua franca* pentru toate etniile conglomerate în zonă, este, bineînţeles un dialect al italienei. Aici găsim unul dintre punctele importante ale definirii identitare triestine. Pe de o parte apartenenţa la spaţiul italian, pe de altă parte cea la spaţiul imperial cu deschidere spre central europenism. Dar, cel puţin până la începutul secolului 20, când spuneam că se ajunge într-un punct de cotitură, Triestul alege să nu favorizeze niciuna dintre influenţe, alegând calea independenţei, a individualităţii identitare, un fel de *nazione triestina*, bazată pe cetăţenia iar nu pe etnia locuitorilor. Utopica, până la urmă, alegere va trebui abandonată, încetul cu încetul, mai ales după anul revoluţionar 1848, când Viena decide să retragă statul de port liber Triestului. Această bruscă „centralizare" dictată, chiar dacă urmată de masive investiţii compensatorii din partea Austriei, nu face decât să divizeze opiniile societăţii triestine. O parte consideră că e nevoie de scindarea de imperiu, alegând iredentismul italian şi văzând viitorul provinciei Giulia alături de „ţara mamă" Italia – bineînţeles că din această partidă făceau parte în principal etnicii italieni. De altă parte tabăra „cosmopolită" ce continua a vedea în Imperiul Austriac sursa primară de bunăstare economică şi de libertăţi pe criterii etnice. Totuşi, până în 1914, dezbaterea rămâne una strict la nivel socio-cultural, fără a declanşa conflicte severe în interiorul comunităţii. În acest moment de dezbatere se plasează primele încercări ale lui Ettore Schmitz de a se afirma în spaţiul cultural triestin. Iar aspectele acestea contextuale nu sunt deloc de neglijat.

BDD-A27646 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:25 UTC)

Schmitz este exact pe aceeaşi falie identitară. Îşi va italieniza numele evreiesc din Aron în Ettore Schmitz, în viaţa privată, iar în cea literară va alege un pseudonim care să prezinte tocmai bi-culturalitatea sa: Italo Svevo (tradus fiind „Şvabul Italian"). Academic s-a format preponderent în spaţiul mitteleuropean, în germană, dar aspiraţiile sale tind către cultura italiană. Este atras de Schopenhauer, Nietzsche sau Ibsen, dar îşi doreşte să devină un scriitor de limbă italiană, să aparţină literaturii italiene. Prin filonul nordic ajunge spre modernitatea literară europeană, prin aspiraţii tinde spre tradiţia înaltă, chiar spre moştenirea renascentistă italiană. Mult timp va considera că limba sa triestină este doar un dialect barbar al italianei, la fel şi scrierile sale le va percepe inferioare purităţii formale atât de apreciată în literatura peninsulară a epocii. Eşecul primelor două romane ale sale dă notă tocmai de aceste „complexe" de inferioritate. O linişte necruţătoare se aşterne din partea criticii „mainstream" italiene ce-l va face să exclame: „Nu înţeleg această incomprehensiune. Înseamnă că lumea nu înţelege. Trebuie să scrii, ce nu trebuie să faci este să publici." (Veneziani Svevo 1990: 114). Precum am remarcat literatura sa nu-şi poate face loc în spaţiul italian şi din cauza limbii sale tributare dialectului local. Dar mai există o explicaţie, mult mai importantă pe termen lung.

Prin accesul său la cultura central europeană, în principal la cea vieneză, Svevo este fascinat de tânăr şi de lucrările lui Sigmund Freud. Legăturile lui Freud cu oraşul Trieste sunt bine cunoscute. În 1876 primeşte o bursă de cercetare de la Institutul de anatomie comparativă al Universităţii din Viena, tocmai în oraşul adriatic, pentru a descoperi cum se înmulţesc ţiparii. Anecdotic Stanley Price descrie experienţa: „At yet, no one had been able to locate the eel's reproductive organs. Freud experienced the bora as he dissected four hundred eels – without solving the mystery. After three months, he returned to Vienna, depressed as well as frustrated. It was shortly after his insoluble problem with the eels that he made his decision to specialise in the more tangible mysteries of the human mind." (Price 2016: 18). Celebrul vânt *bora*, ce loveşte ţărmul triestin dinspre Adriatică îi provocase deja un reumatism lui Stendhal şi poate fi considerat un factor important în „depresia triestină" ce făcea ca mult timp oraşul să fie considerat capitala europeană a sinuciderilor. Dacă pentru Freud experienţa sus-menţionată provoacă doar o depresie, sau chiar, cumulată cu „misterul copulaţiei la ţipari" îi redefineşte interesul cercetărilor către psihanaliză este greu de susţinut cu tărie. În orice caz cei doi termeni – depresia şi sexul – vor deveni centrali. Lăsând anecdotica de-o parte, este cert că influenţa lui Freud, precum şi cea a lui Weininger asupra vieţii culturale a oraşului este semnificativă (Mihăieş 2016: 85-88).

Svevo nu face excepţie şi va traduce chiar *Interpretarea viselor*, mai târziu, în perioada Primului Război Mondial. Dar interesul său asupra psihanalizei este mult mai vechi. Al doilea său roman, *Senilità*, deja poate fi considerat o auto-psihanalizare. De fapt, pentru autor, viaţa sa este împărţită între a fi un mic burghez cu toate obligaţiile sociale ce decurg de aici şi nevoia sa de a scrie. În psihanaliză găseşte o bună metodă de sondare a propriei conştiinţe (iar *Conştiinţa lui Zeno* vor fi culmea acestei abordări – titlul original italian este *La coscienza di Zeno*) dar nu va accepta niciodată psihanaliza ca viziune totalizatoare asupra vieţii. Vom avea nevoie de o nouă paranteză biografică pentru a o putea dezvolta.

După ce afacerile familiei Schmitz în domeniul sticlăriei se dezintegrează, mai ales din cauza tatălui lui Ettore din ce în ce mai bolnav de demenţă, acesta se vede obligat să accepte o slujbă de funcţionar la o reprezentanţă a băncii vieneze Union. Pe de altă parte, fratele său mai mic, Elio, cel care era cititorul şi criticul său de încredere, ţinând de altfel un jurnal al întreprinderilor literare ale tânărului Svevo, va descoperi că suferă de boala Bright, iar în 1884, puţin trecut de 20 de ani, va muri. Acest eveniment îl va face pe Svevo să se simtă cu atât mai

BDD-A27646 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:25 UTC)

apăsat de munca sa funcţionărească. Şi pentru a satisface post-mortem idealurile cu care îl îmbrăcase fratele său, se apucă să scrie primul său roman în 1887. Personajul Alfonso Nitti, cu clare reminiscenţe din biografia autorului, este un funcţionar de bancă, ce-şi doreşte să fie scriitor şi să-şi găsească o iubită. Punctual, Nitti visează pe de-o parte că salvează singur banca de la un mare dezastru financiar, că devine un faimos scriitor şi că seduce fiica şefului băncii. Nu va reuşi în toate, doar în ce priveşte seducţia. Apoi, auto-analizându-şi viaţa ia decizia să o părăsească pe fiica abia cucerită, să-şi doneze toată averea şi să se sinucidă. Este un roman despre renunţări, despre inadaptabilitate socială, dar şi o reflecţie a stării psihice a autorului din acea perioadă. Îşi va denumi iniţial romanul *L'inedito* (*Nepublicatul*). Titlul este premonitoriu pentru că va fi refuzat de o editura milaneză (tocmai din cauza titlului!). Îl va schimba în: *Una vita*, dar tot fără succes. Abia în 1892 va reuşi să-l publice pe speze proprii în Triest. Critica literară italiană îl va ignora complet – doar o menţiune ce va găsi limbajul triestin al cărţii ca ne-elegant şi-l va convinge pe autor că „nu există o mai mare unanimitate decât unanimitatea tăcerii." (Veneziani Svevo 1990: 35).

Singura consolare culturală va fi fost să publice în *L'Independente*, un ziar triestin cu filiaţii puternic iredentiste italiene, articole despre autorii pe care îi admira: Zola, Schopenhauer, Wagner, Heine, dar şi naraţiuni despre propriile sale obsesii precum fumatul sau mai degrabă lăsatul de fumat. Colaborarea cu acest ziar va deveni brusc una mult mai puternică în 1889, când mare parte dintre redactori sunt arestaţi în urma unui protest împotriva guvernului de la Viena, iar editarea va rămâne în grija unor voluntari, printre cei mai ambiţioşi fiind chiar Svevo. Îşi va împărţi ziua între redacţie şi bancă. Aşa se va împrieteni cu Silvio Benco, mult mai tânăr dar foarte educat, cu un spirit renascentist şi foarte pasionat de artă. El va scrie prefaţa la *Conştiinţa lui Zeno*, devenit între timp unul dintre cei mai remarcaţi intelectuali triestini. Un alt prieten din această perioadă este pictorul Umberto Veruda. Revoluţionar şi boem de profesie „părea fericit să é*pater les bourgeois* în timp ce era angajat să le facă portretele." (Price 2016: 29). El va reprezenta pentru Svevo idealul artistului nepăsător faţă de constrângerile sociale, un ideal pe care scriitorul nu-l va atinge decât, poate, spre sfârşitul vieţii. Veruda va deveni personaj episodic în *Zeno* şi din biografia sa romancierul va prelua un episod dramatic...

Tot în acea perioadă Svevo va avea câteva aventuri amoroase, dintre care două sunt importante simbolic. Cea dintâi curtată era o catolică, Giulia Babersi, al cărei tată, aflând că Ettore era evreu, îi interzice acesteia să-l mai vadă. Alături de episodul din stagiul militar acest episod trebuie să-i fi amintit că totuşi exista marginalizarea evreilor. Dar aventura ce avea să lase urme literare directe va fi cea cu Giusseppina Zergol, o frumuseţe celebră în oraş chiar dacă nu făcea parte din elita burgheză, ci era mai degrabă dintr-o familie de muncitori. Svevo o va asemăna lui Carmen din opera lui Bizet, cu atât mai mult cu cât va fi la fel de trădat precum Don José. Ea se va transforma în personajul Angiolina din cel de-al doilea roman svevian: *Senilità.* De remarcat este faptul că romanul se scria în curs ce aventura evolua. Svevo obişnuia să-i citească amantei din paginile scrise încercând să o facă să conştientizeze felul în care se comportă – „o forma bizară de psihanaliză literara" (Price 2016: 50). Un nou roman inspirat autobiografic, un nou insucces pe piaţa literară. Va fi publicat în episoade în *L'Independente* în vara lui 1898, apoi pe propriile speze la editura Ettore Vram din Trieste. Vor trece 21 de ani până se va apuca să scrie un nou roman, iar până la publicarea sa 25 de ani. Dar pentru ca aceasta să se întâmple a fost nevoie de întâlnirea cu James Joyce.

Revenim la încercarea de a afla care ar fi cealaltă explicaţie a lipsei de succes literar al lui Svevo. După destul de ampla paranteză anterioară putem observa că scriitura lui Svevo este strict legată de o autoanaliză, de translatarea propriei biografii în literatură. Iar metoda este una ce

BDD-A27646 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:25 UTC)

poate fi apropiată de psihanaliza freudiană. Problemele cotidiene ale autorului sunt refulate în scris. Nu trebuie totuşi să exagerăm în afirmarea identităţii dintre cele două metode, în primul rând din cauza domeniilor ce diferă. Dar cu siguranţă Svevo este primul ce aduce în literatura italiană un astfel de exerciţiu. Iar Italia literară nu era deloc pregătită, cu atât mai mult dacă acesta vine din partea unui triestin, adică aproape străin. Joyce va fi primul ce va recunoaşte calitatea scrisului lui Svevo, ce va face tot posibilul să-l convingă să-şi publice ce de-al treilea roman. Poate şi pentru că se considera confrate cu italianul în a folosi pentru prima dată ceea ce el numea „fluxul conştiinţei" (tehnică cu care intrase pentru prima dată în contact în gara din Paris cumpărând romanul avangardist *Les Lauriers sont coupés* de Edouard Dujardin) într-o literatură de o anumită limbă – engleză, respectiv italiană.

Dar pentru ca întâlnirea dintre cei doi scriitori să poată avea loc trebuiau să mai se întâmple câteva evenimente în viaţa lui Svevo. După dezamăgirea relaţiei cu Giusseppina Zergol, la 35 de ani, în 1895, Ettore Schmitz se căsătoreşte cu verişoara sa îndepărtată, pe care o cunoştea din familie de mică, Livia Veneziani. Familia Veneziani făcea parte din bogata burghezie triestină, cu origini pe jumătate evreieşti, cu toate că iudaismul nu era nici practicat, nici evidenţiat. Mama Liviei, Olga Veneziani, născută Moravia, nu-l acceptă pentru început din cauza vârstei. Svevo era cu 13 ani mai în vârstă decât Livia, iar în familie mai existau alte trei fete de măritat. Episodul, comic de altfel, va apărea mai târziu într-un capitol din *Zeno, Povestea căsătoriei mele*. Căsătoria va fi una strict legală pentru început, Livia fiind catolică. Doar mai târziu, la naşterea fiicei lor Letizia, punându-se problema botezului, Ettore va accepta să se convertească la catolicism şi vor oficia cununia religioasă.

Afacerile familiei erau în domeniul vopselelor chimice unde deţineau un patent foarte valoros al compoziţiei unei vopsele pentru nave maritime ce proteja coca de depuneri, alge şi rugină. Compoziţia era un secret al familiei, iar producţia se făcea la fabrica din Servola, lângă Trieste, tot acolo aflându-se şi impunătoarea Vila Veneziani. Încetul cu încetul ginerele câştigă încrederea familiei şi este acceptat să lucreze în companie. Gândurile de a mai fi scriitor erau tot mai îndepărtate. Dar asta nu însemna că nu mai scria deloc. Păstrase legătura cu *L'independente* şi continua să publice articole. Colaborează şi cu *Il Picollo* unde publică diverse scurte creaţii cvasi-literare. Pe de altă parte fragmente din ceea ce scria pe lângă activitatea sa în firma familiei, fragmente ce înregistrau aproape diaristic anumite întâmplări vor deveni materia primă a viitorului roman. Svevo nu se oprise din scris, doar că nu se mai gândea la publicare.

Devenit deja un personaj important în conducerea firmei de vopsele, Svevo va fi cel trimis să încheie un contract avantajos financiar cu Amiralitatea britanică pentru a furniza vopsea pentru întreaga flotă militară a Imperiului Britanic – cea mai mare din lume la acea oră. Acest contract va necesita deschiderea unei fabrici în vecinătatea Londrei. Astfel, Svevo va fi nevoit să petreacă din ce în ce mai mult timp în Anglia şi, bineînţeles să-şi perfecţioneze engleza. Iar în 1907, când Joyce ajunge profesor de engleză la Trieste, întâlnirea lor părea deja programată de un destin migălos construit anterior.

Joyce şi Svevo se întâlnesc la lecţiile de engleză dar foarte curând şi în afara lor. Afinităţile literare, de la Zola la Ibsen, interesul irlandezului de a sonda evreitatea, mai ales în vederea construirii personajului Bloom, muzica, nu vom şti niciodată toate subiectele de discuţie ale celor doi în lungile plimbări pe malul Adriaticii, încovoiaţi de *bora*. Poate că Svevo este cel ce îi prezintă pentru prima dată serios teoriile lui Freud, poate ca Joyce citindu-i primele două romane îl recunoaște primul pe scriitorul Svevo şi-l încurajează să scrie *Zeno*. Probabil că toate acestea. Avem un fragment din *Ulise* ce se referă la discuţiile dintre Stephen Dedalus şi Leopold Bloom când în sfârşit se întâlnesc.

BDD-A27646 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:25 UTC)

> Of what did the duumvirate deliberate during their itinerary?
> Music, literature, Ireland, Dublin, Paris, friendship, woman, prostitution, diet, the influence of gaslight or the light of arc and glowlamps on the growth of adjoining paraheliotropic trees, exposed Corporation emergency dustbuckets, the Roman Catolic Church, ecclesiastical celibacy, the Irish nation, Jesuit education, careers, the study of medicine, the past day, the maleficient influence of pre-Sabbath, the Stephen's collapse (Joyce 2010: 572-573).

Adică aproape despre toate ce aveau în comun. Şi dacă ar fi să enumerăm doar pe scurt câteva elemente comune poate că găsim de unde provine atracţia reciprocă: - au familii numeroase care le creează probleme şi responsabilităţi; - taţii ambilor sunt departe de a fi modele, unul alcoolic, celălalt suferind de demenţă, dar ambii risipitori şi aducându-şi familiile în pragul falimentului; - au câte un frate mai mic ce se interesează de scrisul lor şi ţin jurnale despre evoluţia creaţiei fraţilor mai mari, Stanislaus respectiv Elio; - se căsătoresc la scurt timp după ce le mor mamele, dar nu cu vreo figură maternă, ci mai degrabă juvenilă, dar, important, cu o frumoasă podoabă capilară; - sunt dependenţi, unul de alcool, celălalt de fumat; - încep prin a încerca să scrie piese de teatru, chiar debutează cu cronici dramatice; - ironia, satira; - autobiograficul distilat în literatură este preponderent în romanele lor, sau, sunt, literaturizaţi, propriile personaje.

Cu siguranţă aprecierea reciprocă construieşte o prietenie ce va dăinui până la moartea lui Svevo. Probabil că Joyce a „împrumutat" mai mult de la Svevo (şi aici nu la bani ne referim, chiar dacă Joyce cu siguranţă a fost un bun împrumutat şi Svevo un bun împrumutător) doar gândindu-ne în ce măsură şi-a construit personajul pe baza evreului triestin. Reciproc, irlandezul este cel care depune toate eforturile după publicarea lui *Zeno* în 1923 la Bologna să-l expună criticii franceze deschizând astfel calea spre succesul literar al operei.

În 1928, deja recunoscut în plan literar Svevo moare în urma unui accident de maşină, dar nu din cauza rănilor, superficiale, ci a unui stop cardiac. Romanul *Conştiinţa lui Zeno* rămâne prima incursiune a psihanalizei în spaţiul literar de limbă italiană, dar mai important o sinteză a două modele culturale (cea central europeană şi cea italiană) ce nu putea lua naştere decât într-un spaţiu de frontieră precum cel triestin.

Referinţe bibliografice:

FURBANK, P.N. 1996: *Italo Svevo. The Man and the Writer*, Londra, Seker and Warburg.
JOYCE, James, 2010: *Ulysses*, with an Introduction by Cedric Watts, Londra, Wordsworth Classics.
MIHĂIEŞ, Mircea, 2016: Ulysses, *732. Romanul romanului*, Iaşi, Editura Polirom.
PRICE, Stanley, 2016: *James Joyce and Italo Svevo. The Story of a Friendship*, Dromore, Bantry, Co. Cork, Ireland, Somerville Press.
SOLMI, Sergio, 1929: *Ricordi di Svevo*, Florenza, Solario.
VENEZIANI SVEVO, Livia, 1990: *Memoir of Italo Svevo*, Evanston, Illinois, Northwestern University Press.

BDD-A27646 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:56:25 UTC)